

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

**TANG LỄ DÂN TỘC NÙNG.
TRUYỀN THỐNG VÀ BIẾN ĐỔI**

**(Khảo sát tại xã Tân Đoàn, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng
Sơn)**

Sinh viên thực hiện : **Lê Thu Nga**
Lớp : **DT12B**
Giảng viên hướng dẫn : **GS.TS. Hoàng Nam**

Hà Nội, 5/2010

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành bài khoá luận tốt nghiệp này bên cạnh sự nỗ lực của bản thân em còn nhận được rất nhiều sự ủng hộ và giúp đỡ từ nhiều phía. Trước tiên em xin gửi lời cảm ơn tới Ban chủ nhiệm Khoa Văn hoá dân tộc đã tạo điều kiện cho em mượn được những cuốn sách bổ ích của Khoa; cảm ơn sự hướng dẫn chỉ bảo tận tình của GS.TS. Hoàng Nam, người trực tiếp hướng dẫn khoá luận cho em; cảm ơn cơ quan thực tập tại Viện Dân tộc học đã tạo điều kiện cho em được mượn nhiều cuốn sách hay trong thư viện của Viện Dân tộc học, giúp em tham khảo và làm rõ thêm những khúc mắc trong bài viết; cảm ơn UBND huyện Văn Quan, UBND xã Tân Đoàn và những người dân nơi đây đã rất nhiệt tình cung cấp những tư liệu quan trọng cho nội dung bài khoá luận. Bài khoá luận đã bước đầu đi vào tìm hiểu tang lễ truyền thống và biến đổi của đồng bào dân tộc Nùng ở xã Tân Đoàn, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn tuy nhiên do còn thiếu kinh nghiệm thực tế và thời gian tìm hiểu chưa được nhiều nên trong bài chắc còn nhiều sai sót. Em mong được sự góp ý của các thầy cô và các bạn để trong những bài tìm hiểu và nghiên cứu về sau này được hoàn thiện hơn.

Em xin chân thành cảm ơn!

Sinh viên

Lê Thu Nga

MỤC LỤC

LỜI MỞ ĐẦU	3
1. Lý do chọn đề tài	3
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	4
3. Mục tiêu nghiên cứu	5
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	5
5. Phương pháp nghiên cứu	5
6. Đóng góp của đề tài	6
7. Bố cục của khoá luận	6
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ TỰ NHIÊN VÀ DÂN CƯ	7
1.1. Địa lý tự nhiên	7
1.2. Dân cư và văn hoá	11
1.2.1. Hoạt động kinh tế	11
1.2.2. Văn hoá	13
1.2.2.1. Văn hoá vật thể	13
1.2.2.2. Văn hoá phi vật thể	16
Chương 2: TANG LỄ TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI NÙNG XÃ TÂN ĐOÀN, HUYỆN VĂN QUAN, TỈNH LẠNG SƠN	22
2.1. Tang lễ truyền thống	22
2.2. Những yêu cầu chung	28
2.3. Nghi lễ trong tang lễ	29
Chương 3: NHỮNG BIẾN ĐỔI TRONG TANG LỄ. KIẾN NGHỊ VÀ GIẢI PHÁP	53
3.1. Những biến đổi trong tang lễ	53
3.2. Bước đầu tìm hiểu nguyên nhân sự biến đổi	59
3.3. Một số kiến nghị và giải pháp	62
3.3.1. Một số kiến nghị	62

3.3.2. Một số giải pháp	65
KẾT LUẬN	68
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	72
PHỤ LỤC	75
DANH SÁCH NGƯỜI CUNG CẤP THÔNG TIN.....	88

LỜI MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Việt Nam có nền văn hoá rất phong phú, là sự kết hợp của 54 dân tộc anh em, đồng nghĩa với điều đó là 54 nền văn hoá dân tộc khác nhau, bao gồm văn vật thể và văn hoá phi vật thể. Trải qua nhiều thăng trầm của lịch sử, những bản sắc văn hoá truyền thống vẫn được mỗi cộng đồng dân tộc lưu giữ và phát triển, biến đổi phù hợp với xu thế đất nước. Sự biến đổi này diễn ra theo hai chiều hướng tích cực và tiêu cực, làm mai một dần, biến dạng dần các nét đẹp phong tục tập quán truyền thống của dân tộc. Tang lễ là một dạng thức của văn hoá phi vật thể cũng không nằm ngoài sự biến đổi đó. Vì vậy, theo Nghị quyết Trung ương 5 khoá VIII của Ban chấp hành Trung ương Đảng về xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc, trong nhiệm vụ bảo tồn phát huy và phát triển văn hoá các dân tộc thiểu số có nêu việc giữ gìn bản sắc văn hoá truyền thống của các dân tộc thiểu số “... đầu tư và tổ chức điều tra, sưu tầm, nghiên cứu, phổ biến các giá trị văn hoá, nghệ thuật các dân tộc thiểu số ...” tôi đã mạnh dạn chọn đề tài “***Tang lễ dân tộc Nùng. Truyền thống và biến đổi***” làm khoá luận tốt nghiệp.

Đã có nhiều công trình khoa học, các bài viết đăng trên tạp chí, các đề tài nghiên cứu về văn hoá các dân tộc thiểu số nói chung, văn hoá của người Nùng, tang lễ của người Nùng... nhưng chưa có công trình nào nghiên cứu chuyên sâu về cách thức tổ chức một đám tang, các quy định, kiêng kỵ, những biến đổi... trong tang lễ của người Nùng ở xã Tân Đoàn, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn. Do vậy, tôi chọn đề tài này với mong muốn đóng góp thêm tư liệu về người Nùng ở Lạng Sơn và những biến đổi trong tang lễ của người Nùng trước sự mai một dần của văn hoá dân tộc truyền thống hiện nay.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Đã có nhiều công trình khoa học nghiên cứu về văn hoá các dân tộc thiểu số nói chung và văn hoá dân tộc Nùng nói riêng. Phải kể đến như:

- Lã Văn Lô, Hà Văn Thur: *Văn hoá Tày Nùng*. Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1984.

- Viện Dân tộc học: *Các dân tộc Tày Nùng ở Việt Nam*. Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội, 1992.

- Hoàng Quyết, Ma Khánh Bằng, Hoàng Huy Phách, Cung Văn Lược, Vương Toàn: *Văn hoá truyền thống Tày, Nùng*. Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1993.

- Hoàng Nam: *Dân tộc Nùng ở Việt Nam*. Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1992.

Các công trình khoa học trên đã nêu khái quát sơ lược về các dân tộc Tày Nùng ở Việt Nam. Qua tìm hiểu chúng tôi nhận thấy những bài viết về nghi lễ vòng đời người cụ thể là tang lễ của người Nùng chưa được tìm hiểu một cách chuyên sâu, tỉ mỉ mà chỉ được đề cập một cách khái quát, đưa ra một cái nhìn chung chung. Ngay trong cuốn *Người Nùng ở Việt Nam* viết khá chi tiết về người Nùng song tang lễ cũng chỉ đề cập sơ lược trong 4 trang (208 – 211), cuốn *Văn hoá Tày Nùng* cũng có dành 4 trang viết về đám tang... Tuy nhiên chưa có nghiên cứu nào viết về đám tang của người Nùng ở Lạng Sơn mà cụ thể là người Nùng ở xã Tân Đoàn, huyện Văn Quan một cách cụ thể và tỉ mỉ. Những nghiên cứu nêu trên là một trong những tư liệu quý báu để tôi tham khảo và định hướng xây dựng khoá luận. Tôi hy vọng với khoá luận này, sẽ đóng góp thêm những tư liệu về tang lễ của người Nùng ở Lạng Sơn. Tìm hiểu về cách thức tổ chức một đám tang truyền thống của người Nùng, thấy được

những giá trị truyền thống tốt đẹp và quy tắc ứng xử trong gia đình, họ hàng, làng xóm và quy tắc ứng xử trong lễ tang nhằm đề xuất những ý kiến gìn giữ và phát huy những bản sắc văn hoá dân tộc có giá trị.

3. Mục tiêu nghiên cứu

Khoá luận đi sâu vào tìm hiểu cách thức tổ một đám tang truyền thống của dân tộc Nùng ở xã Tân Đoàn, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn. Tìm hiểu về văn hoá ứng xử, thái độ của con người đối với việc lễ tang, các giá trị nhân văn và ý nghĩa.

So sánh giữa đám tang truyền thống và đám tang hiện nay có những biến đổi như thế nào về văn hoá ứng xử, cách thức tổ chức lễ tang.

Đóng góp thêm tư liệu đồng thời đưa ra những kiến nghị, giải pháp tích cực giúp gìn giữ và phát huy những giá trị truyền thống tốt đẹp, những bản sắc văn hoá dân tộc độc đáo và giải pháp xoá bỏ những hủ tục, khâu tổ chức rườm rà trong đám tang. Thực hiện theo nếp sống văn hoá.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là cách thức tổ chức tang lễ truyền thống của người Nùng. Tìm ra những biến đổi trong tang lễ hiện nay.

Phạm vi nghiên cứu của đề tài là tang lễ truyền thống của Nùng ở xã Tân Đoàn, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn.

5. Phương pháp nghiên cứu

Để có được những tư liệu phục vụ cho viết khoá luận, tôi đã sử dụng phương pháp điền dã, miêu tả, quan sát, ghi chép, phỏng vấn, sưu tầm tài liệu và tiến hành phân tích tài liệu. Đồng thời kết hợp nghiên cứu dựa trên cơ sở lý luận và phương pháp luận của chủ nghĩa duy vật biện

chúng, chủ nghĩa duy vật lịch sử, dựa trên quan điểm của Đảng và Nhà nước về văn hoá đối với các dân tộc thiểu số.

6. Đóng góp khoa học của đề tài

Khoá luận được viết dựa trên cơ sở điền dã thực địa, tìm hiểu cụ thể đám tang của người Nùng ở xã Tân Đoàn, huyện Văn Quan, tỉnh Lạng Sơn. Mô tả chi tiết, tỉ mỉ về cách thức tổ chức, văn hoá ứng xử, phong tục tập quán... của người Nùng. Qua đó, tôi hy vọng khoá luận này sẽ góp phần nào đóng góp thêm nguồn tư liệu về tang lễ của người Nùng, định hướng phát huy những giá trị văn hoá truyền thống tốt đẹp và đóng góp tiếng nói trong việc xoá bỏ những hủ tục lạc hậu, những khâu tổ chức rườm rà trong lễ tang.

Là nghiên cứu mang tính nhân văn, giáo dục thế hệ đi sau về lòng hiếu thảo, đạo con cháu và bài học ứng xử trong mối quan hệ cộng đồng, gia đình.

7. Bố cục của khoá luận

Ngoài những phần mở đầu, kết luận, một số hình ảnh phụ lục, danh sách người cung cấp thông tin cho đề tài, tài liệu tham khảo, khoá luận được chia làm 3 chương:

Chương 1: Khái quát về tự nhiên và dân cư

Chương 2: Tang lễ truyền thống của người Nùng xã Tân Đoàn, Văn Quan, Lạng Sơn

Chương 3: Những biến đổi trong tang lễ của người Nùng xã Tân Đoàn, Văn Quan, Lạng Sơn

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Chấp hành Trung ương Đảng khoá 8, số 03-NQ/TW ngày 16/7/1998, *Nghị quyết lần thứ 5 về xây dựng nền văn hoá Việt Nam tiến tiến đậm đà bản sắc dân tộc*.
2. Ban thường vụ Huyện uỷ - huyện Văn Quan (2003), *Lịch sử phong trào cách mạng của Đảng bộ và nhân dân các dân tộc xã Tân Đoàn (1930 – 2000)*.
3. Bộ Văn hoá Thông tin, *Chủ động sáng tạo xây dựng đời sống văn hóa ở cơ sở*, Nxb Văn hoá Dân tộc, Hà Nội 1995
4. Vàng Thung Chung, *Phong tục tập quán của người Nùng Dín ở Tùng Lâu*, Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội 2003
5. Nguyễn Cường, Hoàng Văn Nghiệm, *Xứ Lạng văn hoá và du lịch*, Nxb Văn hoá dân tộc, Bảo tàng tổng hợp tỉnh Lạng Sơn, Hà Nội 2000.
6. Nguyễn Thị Song Hà, *Tang lễ của người Mường ở Hoà Bình*, Tạp chí Dân tộc học số 4, Hà Nội 2009
7. Lê Như Hoa, *Tín ngưỡng dân gian ở Việt Nam*, Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội 2001
8. Lã Văn Lô, Hà Văn Thư (1984), *Văn hoá Tày Nùng*, NXB Văn hoá, Hà Nội

9. PGS, TS Hoàng Nam (2004), *Văn hoá các dân tộc vùng Đông bắc Việt Nam*, Trường Đại học Văn hoá Hà Nội.
10. Hoàng Nam (1992), *Dân tộc Nùng ở Việt Nam*, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội.
11. Nguyễn Thị Ngân (2002), *Nghi lễ tang lễ của người Nùng, huyện Bạch Thông, tỉnh Bắc Kạn*, khoá luận thạc sĩ văn hoá học, trường Đại học Văn hoá Hà Nội.
12. Sở Văn hoá Thông tin Lạng Sơn (1999), *Địa chí Lạng Sơn*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội
13. Phạm Minh Thảo (2004), *Tục tang lễ*, NXB Văn hoá thông tin, Hà Nội
14. Phạm Minh Thảo, *Lễ tục vòng đời*, Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội, 2000.
15. PTS. Lê Ngọc Thắng, PTS. Đặng Việt Bích, *Dân tộc học đại cương - Tập II*, Nxb Văn hoá Thông tin, Hà Nội 1997
16. Hùng Thắng, Thanh Hương, Bằng Cẩm, *Từ điển tiếng Việt*, Nxb Thống kê, Hà Nội 2005
17. Ủy ban Dân tộc và Miền núi, *Về vấn đề dân tộc và công tác dân tộc ở nước ta*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội 2001

18. Viện Khoa học xã hội Việt Nam, Viện Dân tộc học (1997), *Các dân tộc Tày, Nùng ở Việt Nam*
19. Viện Khoa học xã hội Việt Nam, *Thông báo dân tộc học năm 2006*, Nxb Khoa học xã hội.
20. Tân Việt, *Một trăm điều nên biết về phong tục Việt Nam*, Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội 1999